

– AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YARGISAL KORUMA –
5. DERS:
BİRLİK YÜKÜMLÜLÜKLERİ İLE İLGİLİ DAVALAR (ÖZELLİKLE
TAZMİNAT DAVASI)
VE
ÖNCELİK İLKESİ

PROF. DR. İLKE GÖÇMEN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

JEAN MONNET CHAIR

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

1

Sunuş Planı

**Birlik Yükümlülükleri ile İlgili Davalar
(Özellikle Tazminat Davası)**

Öncelik İlkesi

2

Sunuş Planı (Tazminat Davası)

Ortak Ön Tespitler

- Hukuk Devleti
- Birlik Yükümlülükleri

Kabul Edilebilirlik

- Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki
- Kişi Bakımından (*Ratione Personae*) Yetki
- Zaman Bakımından (*Ratione Temporis*) Yetki

Esastan Denetim

Karar ve Sonuçları

3

Birlik Yükümlülükleri ile ilgili Davalar: Ön Tespitler: «Hukuk Devleti»

Devlet otoriteleri hukuk ile bağlıdır.

Devlet otoritelerinin eylemlerinin hukukiliği mahkemelerce denetlenmelidir.

AB'ye uyarlanırsa

- ABAD, Birlik otoritelerinin eylemleri ile ilgili olarak ne ölçüde karar verebilmelidir?
- Başka bir deyişle Birlik sùjeleri (*inter alia* vatandaşlar) Birlik ile hukuki bir uyumsuzluk içine düşerse hangi hukuki çözüm yollarına sahip olacaktır?
 - Birlik tasarruflarının (doğrudan ve dolaylı) denetimi,
 - Birlik harekete geçmiyorsa bunun denetimi,
 - *Birliğe karşı sözleşmeden, eski hâle getirmeden ve haksız fiilden kaynaklanan yükümlülüklerin denetimi.*

4

Ön Tespitler: Birlik Yükümlülükleri

Birlik yükümlülükleri aşağıdakilerden kaynaklı olabilir:

- Sözleşme
- Eski hâle getirme
- Haksız fiil (tazminat davası...)

5

Sözleşme Sorumluluğu

ABİHA md. 272

- Birlik tarafından ya da Birlik adına yapılan
 - kamu hukuku sözleşmesi
 - özel hukuk sözleşmesi
 - tahkim şartı
 - Örnek: Bu sözleşmeden kaynaklanan tüm uyuşmazlıklar yönünden ABAD yetkilidir.

Böyle bir tahkim şartı olmaz ise bu tür bir uyuşmazlık nerede görülecektir? (ABİHA md. 274)

- Ulusal mahkemeler

6

Sözleşme Sorumluluğu

ABİHA md. 340(1): Birlik sözleşmesine hangi hukuk uygulanacaktır?

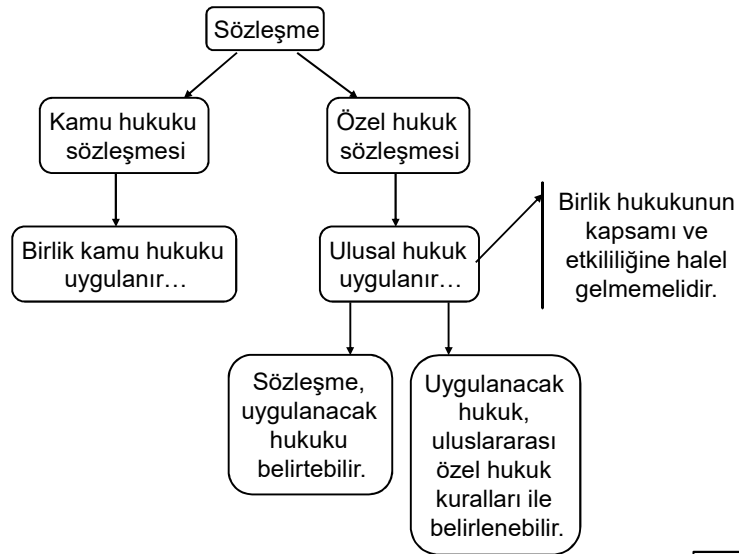
- "söz konusu sözleşmeye uygulanacak hukuk"

Öyleyse

- Bir sözleşme "kamu hukuku" kapsamında değerlendirilirse
 - o sözleşmeye AB kamu hukuku uygulanır.
- Bunun dışındaki sözleşmeler kural olarak ulusal hukuka tâbidir.
 - Sözleşme tarafları belirleyebilir.
 - Sözleşme tarafları belirlemediği takdirde uluslararası özel hukuk kuralları aracılığıyla belirlenir.
- Bununla birlikte ulusal hukukun uygulanışı, Birlik hukukunun kapsamı ve etkililiğine halel getirmemelidir.

7

Sözleşme Sorumluluğu

8

Eski Hâle Getirme Sorumluluğu

Sorumluluk Türleri Arasındaki Yeri

Sözleşme

- Taraflar arasındaki sözleşmeye dayanır.

Haksız fiil

- Davacının uğradığı zarara dayanır.

Eski hâle getirme

- Davalının zenginleşmesine dayanır.
- Örnek: Sebepsiz zenginleşme & Vekaletsiz iş görme

9

Eski Hâle Getirme Sorumluluğu

Eski hâle getirme

- Kurucu antlaşma öngörmemiştir.
- ABAD geliştirmiştir.
 - Peki, hangi dava çerçevesinde bu talepte bulunulabilir?
 - Örnek: Personel davaları, Tazminat davaları...
 - ABİHA md. 270 – ABİHA md. 340

10

Tazminat Davası

Kabul Edilebilirlik

- Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki
- Kişi Bakımından (*Ratione Personae*) Yetki
- Zaman Bakımından (*Ratione Temporis*) Yetki

Esastan Denetim

Karar ve Sonuçları

11

Tazminat Davası / Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki

ABIHA md. 340

Tazminat davasının konusu içinde kalan tasarruflar:

- AB'ye yüklenebilir bir eylem veya eylemsizlik söz konusu olmalıdır.

AB, böyle bir eylem veya eylemsizliği

- kurumları
- veya
- görevlerini yerine getirirken memurları
- aracılığıyla gerçekleştirebilir.

12

Tazminat Davası / Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki

“Kurumlar” ifadesi

- genel olarak AB’nin kurum, ofis, organ ve ajanslarını kapsar.

memurlar “görevlerini yerine getiriyorsa” ifadesi

- ABAD’a göre Birlik, “iç ve doğrudan bir ilişki dolayısıyla kurumlara verilen görevlerin gerekli uzantıları ise” memurlarının işlemlerinden sorumlu tutulacaktır.

13

Tazminat Davası / Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki

Örnek

- Bay S, AAET için çalışan bir mühendistir. Bu kişi, özel şirket çalışanı Bay L ile T’yi Belçika’daki tesislere götürmek üzere görevlendirilmiştir. Bay S, bu kişileri özel aracı ile götürmeye karar vermiştir. Bay S, trafik kazası yapınca Bay L ile T yaralanmıştır. Burada, Bay S görevlerini yerine getirmekte midir?

14

Tazminat Davası / Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki

ABAD'a göre

- Bay S görevlerini yerine getirmemektedir.

Bu durumda Bay L ve T ne yapabilir?

- Bay S aleyhine ulusal mahkemede dava açabilir.

15

Tazminat Davası / Konu Bakımından (*Ratione Materiae*) Yetki

AB'ye yüklenebilir "eylem veya eylemsizlik" ne tür şekiller alabilir?

- Araç sürmek gibi fiziksel işlemler
- Sözlü bildiriler
- Hukuki etki doğurmayı amaçlayan tasarruflar...
- Bir eylemsizlik, ancak bir eylem yapma yükümlülüğü varsa sorumluluğa vücut verebilir.

16

Tazminat Davası / Kişi Bakımından
(*Ratione Personae*) Yetki

«Herkes» tazminat davası
açabilir.

17

Tazminat Davası / Zaman Bakımından
(*Ratione Temporis*) Yetki

5 yıl

- Kural olarak, AB'nin haksız fiil sorumluluğuna yol açan olayın gerçekleşmesinden itibaren «beş yıl» içinde açılmalıdır.

18

Tazminat Davası / Esastan Denetim

AB, ana hatlarıyla yalnızca

- (i) AB adına hukuka aykırı bir eylem veya eylemsizlik söz konusuysa
- (ii) bir kişi zarara uğramışsa
- (iii) bu eylem veya eylemsizlik ile zarar arasında illiyet bağı varsa
- haksız fiil sorumluluğu taşır.

19

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Hukuka aykırılık koşulu,

- *Schöppenstedt* kararı (1971) ile belirlenmiş,
- sonra *Bergaderm* kararı (2000) ile güncellenmiştir.

20

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Hukuka aykırılık koşulu, ilk olarak *Schöppenstedt* kararı ile ortaya konmuştur (1971):

- “Ekonomi politikasına ilişkin önlemler içeren yasama eylemi söz konusu olduğunda [Birlik], ... bireyin korunmasına yönelik üstün bir hukuk kuralının yeterince ağır ve açık ihlali gerçekleşmiş olmadıkça bu eylemin neticesi olarak bireylerin maruz kaldığı zarar yönünden haksız fiil sorumluluğu taşımaz.”

21

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Schöppenstedt Formülü (1971)

- (i) ekonomi politikası seçimi içeren yasama tasarrufu olmalı,
- (ii) bireyin korunmasına yönelik üstün bir hukuk kuralı ihlal edilmeli,
- (iii) bu ihlal yeterince ağır ve açık olmalıdır.

Dolayısıyla

- salt hukuka aykırılık tek başına yeterli olmayıp hukuka aykırılık haksız fiil sorumluluğu için daha nitelikli bir hâl taşımaktadır.

22

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Bergaderm Formülü (2000)

- (i) ihlal edilen hukuk kuralı bireylere hak tanımayı amaçlamalıdır,
- (ii) ihlal yeterince ciddi olmalıdır,
 - belirleyici test, ilgili Birlik kurumunun takdir yetkisinin sınırlarını açıkça ve ciddi biçimde aşmış olmasıdır.
- (iii) AB'nin yükümlülüğünün ihlali ile mağdur taraflarca uğranılan zarar arasında doğrudan illiyet bağı olmalıdır.

23

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Bergaderm formülü, *Schöppenstedt* formülünden üç noktada ayrılmıştır.

Birincisi

- *Bergaderm* formülü uyarınca: (i) bireylere hak tanımayı amaçlayan bir hukuk kuralı ihlal edilmeli, (ii) bu ihlal yeterince ciddi olmalıdır.
- *Schöppenstedt* formülündeki ilk koşul olan "ekonomi politikası seçimi içeren yasama tasarrufu olmalı" koşulu artık aranmayacaktır.
 - Bu koşul, esasen *Bergaderm* formülündeki "yeterince ciddi ihlal" koşulu içine yedirilmiştir.
 - *Bergaderm* formülü, yasama tasarrufları (genel düzenlemeler) ile bireysel düzenlemeler arasındaki ayrımı sona erdirmiştir.

24

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

İkincisi

- *Schöppenstedt* formülündeki ikinci koşul olan "bireyin korunmasına yönelik üstün bir hukuk kuralı ihlal edilmeli" koşulu,
- yerini *Bergaderm* formülündeki "bireylere hak tanımayı amaçlayan bir hukuk kuralının ihlali"ne bırakmıştır.
 - Bu değişiklik aslında herhangi bir farklılık getirmemiştir.

25

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Hukuka Aykırılık (Hukuka Aykırı Eylem veya Eylemsizlik)

Üçüncüsü

- *Schöppenstedt* formülündeki üçüncü koşul olan "yeterince ağır ve açık ihlal",
- *Bergaderm* formülündeki "yeterince ciddi ihlal" koşulu ile değiştirilmiştir.
 - *Schöppenstedt* formülü üzerinden geliştirilen ihlalin niteliği ve ilgili önlemin davacıya etkisi yerine,
 - *Bergaderm* formülü ile birlikte devlet sorumluluğu ilkesindeki kriterler esas alınacaktır.

26

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar

Zarar kısıtlayıcı bir yoruma tâbi tutulmakta olup bu konuyla ilgili kimi genel çıkarımlara yer verilebilir.

- Zararın niteliği
- Usuli saptamalar
- Üçüncü kişilere aktarılabilme hususu
- Diğer tespitler

27

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Zararın Niteliği

Davacı, "spesifik olarak uğradığı" "gerçek/mevcut ve belirli/kesin zararı" ortaya koymalıdır.

Örnek: Alman tahıl tüccarları, Fransa'dan Almanya'ya vergi oranı %0 iken ithalat yapmak için Alman otoritelerine başvurmuştur. Söz konusu otoriteler bu izni vermemiştir. Komisyon da bunu onaylamıştır. Daha sonra bu vergi oranı normal hâline dönmüş, yani artmıştır. Tüccarlar da, Komisyona karşı tazminat davası açarak yaptıkları sözleşmeleri bozmaları nedeniyle yapılan masrafları ve yoksun kalınan kârı istemiştir.

28

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Zararın Niteliği

ABAD

- Her bir davacının masrafları tazmin edilsin.
- Yoksun kalınan kâr yönünden
 - Sözleşme yapanlar – belirli bir oranını alsın.
 - Sözleşme yapmayanlar – yararlanamaz.

29

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Usuli Saptamalar

Davacı uğradığı zarara ilişkin olarak ispat yükü altındadır.

Davacı kural olarak istenen tazminat miktarını açıkça belirtmelidir.

30

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Üçüncü Kişilere Aktarılabilme Hususu

Davacı, zararının tümünü veya bir kısmını üçüncü kişilere aktarmışsa tazminata o ölçüde hak kazanamayacaktır.

Örnek

- İki şirket, tarım politikası ile ilgili 1125/74 sayılı Konsey Tüzüğü nedeniyle belirli bir süre para iadesi alamamıştır. Dolayısıyla buradaki uğranılan zarar bu para iadelerinin miktarı üzerinden hesaplanacaktır.

31

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Üçüncü Kişilere Aktarılabilme Hususu

ABAD'a göre

- “para iadesinin kaldırılmasından kaynaklanan zarar fiyatlara hâlihazırda yansıtılmışsa veya yansıtılabilirdi ise zarar ödenmeyen para iadeleri üzerinden ölçülemeyecektir.”

32

Tazminat Davası / Esastan Denetim / Zarar / Diğer Tespitler

Maddi zarar & Manevi zarar istenebilir.

Zarar + Faiz istenebilir.

33

Tazminat Davası / Esastan Denetim / İlliyet Bağı

İlliyet bağı kısıtlayıcı bir yoruma tâbi tutulmakta olup bu konuyla ilgili kimi genel çıkarımlara yer verilebilir.

- İlliyet bağı'nın tanımlanması
- İlliyet bağı'nın kesilmesi

34

Tazminat Davası / Esastan Denetim / İllyet Bağı / İllyet Bağının Tanımlanması

İllyet bağı, AB'nin hukuka aykırı davranışı ile iddia edilen zarar arasında "doğrudan bir sebep sonuç bağı"nın varlığını gerektirir.

Örnek: Kimi firmalar, tarım politikası ile ilgili ve hukuka aykırı 665/75 sayılı Konsey Tüzüğü nedeniyle belirli bir süre para iadesi alamamıştır. ABAD, bu firmaların para iadesi alamamaları neticesindeki zararları yönünden tazminata hükmetmiştir. Bu firmalar ise, azalan satışlarından ve hatta kapattıkları fabrikalardan dolayı da tazminat talep etmiştir.

35

Tazminat Davası / Esastan Denetim / İllyet Bağı / İllyet Bağının Tanımlanması

ABAD'a göre

- "para iadelerinin kaldırılmasının davacıların karşılaştığı zorlukları kötüleştirdiği kabul edilse bile bu zorluklar, [Birliği] zararı karşılamaktan sorumlu kılmak yönünden Konseyin hukuka aykırı davranışının yeterince doğrudan sonucu olmayacaktır".

36

Tazminat Davası / Esastan Denetim / İlliyet Bağı / İlliyet Bağının Kesilmesi

İlliyet bağı veya "illiyet bağı zinciri" kimi hâllerde davacı tarafından kesilebilmektedir.

- Söz gelimi bir davacı, zararı hafifletmek yükümlülüğü altında olup bu yükümlülüğe uymazsa istediği miktar, "kusura katkısının derecesi dikkate alınarak" ya azaltılır ya da tümünden reddedilebilir.

37

Tazminat Davası / Karar ve Sonuçları

Tazminat davası yerinde görülürse

- Davacıya belirli bir tazminat miktarı (+ faiz) ödenmesine karar verilir.
- "Eda hükmü" niteliği taşır.
- İcra kabiliyetine sahiptir.

Bir önlemin hukuka aykırılığı tespit edilirse

- kesin hüküm (*res judicata*) gücüne sahiptir.
- ilgili Birlik otoritesi bu hukuka aykırılığı gidermelidir.

38

Sunuş Planı (Öncelik İlkesi)

ABAD (AB) Perspektifinden

- Öncelik İlkesinin Temelleri
- Öncelik İlkesinin Kapsamı
- Lizbon Antlaşması ve Öncelik İlkesi

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden

- Genel Olarak
- Örnek olarak Almanya

39

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Temelleri

Costa v ENEL kararı (1964)

- İtalya, A Kanunu ile X elektrik şirketini devlete geçirmiştir. Bay C, bu şirkette hisse sahibidir. Bay C, devlete geçen X şirketinin kestiği elektrik faturasını ödemeyerek konuyu İtalyan mahkemesi önüne getirmiştir. Bay C, A Kanununun Birlik hukukuna –kurucu antlaşmaya– aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Burada, A kanunu, kurucu antlaşmaya onay veren Kanuna göre sonraki tarihlidir (*lex posterior*). İtalyan mahkemesi, konuyu ön karar başvurusu ile Adalet Divanının önüne götürmüştür.
- Sizce, bu olayda kurucu antlaşma mı, yoksa İtalyan A Kanunu mu uygulanacaktır?
- ABAD hakimi olsanız ne şekilde karar verirdiniz?
- İtalyan Anayasa Mahkemesi hakimi olsanız ne şekilde karar verirdiniz?

40

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Temelleri

"[AETA (bugünkü ABİHA)], sıradan uluslararası anlaşmaların *aksine kendi hukuk sistemini* yaratmıştır. Bu sistem, bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile beraber üye devletlerin hukuk sistemlerinin *ayrılmaz bir parçası* hâline gelmiştir ve mahkemeleri bu sistemi uygulamakla yükümlüdür.

Üye devletler, sınırsız süreli ve kendi kurumlarına, kişiliğe, fiil ehliyetine, uluslararası arenada temsil ehliyetine ve özellikle devletlerden [Birliğe] ... yetki devrinden kaynaklanan *gerçek yetkilere sahip* bir [Birlik] kurarak her ne kadar sınırlı alanlarda da olsa egemenlik haklarını sınırlandırmıştır ve böylece *hem* kendilerini *hem* vatandaşlarını bağlayan bir hukuk bütünü yaratmıştır."

41

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Temelleri

Üye devletler, "tek taraflı ve sonraki tarihli" önlemleri ile Birlik hukukunun önüne geçemez; çünkü bu, "karşılıklılık temelinde kabul edilmiş Birlik hukuk sisteminin" kurallarının her üye devletin hukuku ile bütünleşmesi ve daha genel olarak kurucu antlaşmanın lafzı ve ruhu ışığında imkânsız hâle gelmiştir.

42

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Temelleri

Birlik kaynaklı yükümlülükler, üye devletlerce müteakip önlemler ile değiştirilebilseydi *koşulsuz* olmaktan çıkarak sadece *rastlantısal* hâle gelirdi.

ABİHA md. 288 uyarınca Tüzükler, tüm üye devletler yönünden bağlayıcı ve doğrudan uygulanır olarak tanımlanmıştır.

- Bir üye devlet tek taraflı olarak bir yasama önlemi ile bu maddeyi etkisiz kılabilirse bu hüküm *anlamsız* hâle gelecektir.

43

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Temelleri

“Tüm bu gözlemlerden hareketle kurucu antlaşmadan kaynaklanan hukuk, *bağımsız* bir hukuk kaynağı olarak özel ve orijinal niteliği gereği [Birlik] hukuku karakterinden yoksun bırakılmaksızın ve [Birliğin] hukuki temelini doğruluğu sorgulanmaksızın ne şekilde alırsa alsın yerel hukuk hükümleri tarafından etkisiz kılınamaz.”

44

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı

AB hukuku,

- “ister önceki ister sonraki tarihli olsun”
- “tüm” ulusal hukuk karşısında öncelikle uygulanır,
- “her ulusal organ” bu ilkeyi dikkate almalıdır,
- AB hukuku ile çatışan ulusal önlem “uygulanamaz” hâle gelir.

45

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Uygulanabilir Tüm Ulusal Hukuk Karşısında Öncelik

Ör (1): Bir AB Tüzüğü, bir üye devlet Anayasası ile çelişirse ne olacaktır?

Ör (2): Kurucu antlaşma, bir üye devlet bireysel idari işlemi ile çelişirse ne olacaktır?

46

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Uygulanabilir Tüm Ulusal Hukuk Karşısında Öncelik

ABAD'a göre (*Internationale Handelsgesellschaft* kararı – 1970):

- “[Birlik] kurumlarının kabul ettiği önlemlerin geçerliliğini değerlendirmek için ulusal hukukun kurallarına veya kavramlarına başvurmak, [Birlik] hukukunun birörnekliliği ve etkililiği üzerinde olumsuz etkiler doğurur. Bu tür önlemlerin geçerliliği, yalnızca [Birlik] hukuku ışığında karara bağlanabilir. ... Bir [Birlik] önleminin geçerliliği ya da bir üye devletteki etkisi, o önlemin o devletin anayasasındaki temel haklara veya ulusal anayasal yapısındaki ilkelere aykırı düştüğü iddialarından etkilenmez.”

47

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Uygulanabilir Tüm Ulusal Hukuk Karşısında Öncelik

Avusturya'ya göre (*Ciola Davası – 1997-1999*)

- Öncelik ilkesi, bireysel idari işlemlere otomatik olarak uygulanmamalıdır; zira bu; hukuki belirlilik, meşru beklentilerin korunması veya hukuka uygun olarak kazanılmış hakların korunması ilkeleri ile çelişecektir.

ABAD'a göre (*Ciola Kararı – 1997-1999*)

- Öncelik ilkesi, öz olarak “ulusal hukukun çatışan hükümlerinin niteliğine bağlı olamaz”.

48

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Önceki ve Sonraki Tarihli Ulusal Hukuka Karşı Öncelik

Örnek: *Simmenthal* Davası (1977-1978)

- Simmenthal (S) şirketi Fransa'dan İtalya'ya et ithal etmektedir.
- S şirketi, İtalyan otoritelerinin halk sağlığı gerekçesi ile yaptığı denetimler nedeniyle belirli bir miktar harç ödemiştir.
- S şirketi bu harca itiraz etmek üzere ulusal mahkemeye başvurunca bu mahkeme de AB hukukunun yorumu ile ilgili olarak ABAD'a başvurmuştur.
- ABAD denetim harcının Birlik hukukuna aykırı olduğuna karar verince ulusal mahkeme de İtalyan otoritelerinin aldıkları harcı faiziyle geri ödemesine hükmetmiştir.
- İtalyan otoriteleri ise bu karara itiraz etmiştir.
- Ulusal mahkemeye göre ise bu uyumsuzluk, Birlik hukuku ile sonraki tarihli ulusal kanun arasındaki çatışma ile ilgilidir.

49

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Önceki ve Sonraki Tarihli Ulusal Hukuka Karşı Öncelik

ABAD'a göre (*Simmenthal* Kararı – 1977-1978)

- "Her ulusal mahkeme, yetkisi kapsamındaki bir dava yönünden [Birlik] hukukunu bütünüyle uygulamalı ve bu hukukun bireylere tanıdığı hakları korumalı ve bundan ötürü [Birlik] kuralına nazaran ister önceki ister sonraki tarihli olsun ulusal hukukun [Birlik] hukuku ile çatışabilecek hükümlerini bir kenara bırakmalıdır."

50

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Önceki ve Sonraki Tarihli Ulusal Hukuka Karşı Öncelik

Ulusal mahkeme (*Wetten* Davası – 2006-2010)

- Acaba, kurucu antlaşmanın doğrudan etkili maddelerine aykırı bir ulusal düzenleme, bu maddelerle uyum sağlamak adına gerekli düzenlemeleri yapmak için gerekli süre içerisinde geçici olarak uygulanmaya devam edebilir mi?
- Öncelik ilkesinin etkisi bu geçici süre için askıya alınabilir mi?

51

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Önceki ve Sonraki Tarihli Ulusal Hukuka Karşı Öncelik

ABAD'a göre (*Wetten* Kararı – 2006-2010)

- "...hem kamu hem özel tüm çıkarları içeren hukuki belirlilik [ilkesinin] ağırbasan mülahazaları söz konusu ise haklı gösterilebilir ve ... gerekli süre zarfında söz konusudur."

52

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Öncelik İlkesini Uygulayacak Ulusal Organlar

Öncelik ilkesi, her ulusal organ tarafından dikkate alınarak etkili hâle getirilmelidir.

Özellikle

- İdari organlar
- Ulusal mahkemeler
 - Söz gelimi anayasa mahkemeleri gibi yalnızca belirli tür mahkemeler değil, tüm ulusal mahkemeler öncelik ilkesine etki vermelidir.

53

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Öncelik İlkesini Uygulayacak Ulusal Organlar

İtalyan otoritelerine göre (*Simmenthal* Davası – 1977-1978)

- bir ulusal kanun, ancak anayasa mahkemesinin anayasaya aykırılık kararı ile birlikte uygulanamaz hâle gelebilir.

ABAD'a göre (*Simmenthal* Kararı – 1977-1978):

- "...yetki sınırları içerisinde [Birlik] hukuku hükümlerini uygulamaya çağrılan bir ulusal mahkeme, bu hükümlere tam etki vermek yükümlülüğü altındadır ve eğer gerekirse re'sen ... ulusal düzenlemenin çatışan hükümlerini uygulamayı geri çevirmelidir ve bu mahkemenin bu tür ulusal hükümlerin öncelikle yasamaya ait ya da diğer anayasal yollarla bir kenara bırakılmasını talep etmesi veya beklemesi gerekmez."

54

ABAD (AB) Perspektifinden / Öncelik İlkesinin Kapsamı / Öncelik İlkesinin Etkisi

Öncelik ilkesi, Birlik hukuku ile çatışan ulusal hukuk kuralının yalnızca bir kenara bırakılmasını, yani o olay yönünden uygulanmamasını gerektirir.

AB hukuku ile çelişen kesin hüküm (*res judicata*) ise ne olacaktır?

- ABAD'a göre (*Kapferer* kararı – 2004-2006)
 - “[Birlik] hukuku, böyle yapmak ihtilafli mahkeme kararı ile [Birlik] hukukunun ihlalini gidermeyi sağlayacak olsa bile bir ulusal mahkemece o karara kesinlik tanıyan yerel usul kurallarının uygulanmamasını gerektirmez.”
- ABAD'a göre (*Lucchini* kararı – 2005-2007) (devlet yardımları – Komisyon münhasır yetkili)
 - öncelik ilkesi, kesin hüküm (*res judicata*) ilkesi kullanılarak bertaraf edilemez. ⁵⁵

ABAD (AB) Perspektifinden / Lizbon Antlaşması ve Öncelik İlkesi

Avrupa Anayasal Antlaşması md. I-6

- “Anayasa ve kendilerine verilen yetkilerin uygulanması sırasında Birlik kurumları tarafından kabul edilen hukuk, üye devletlerin hukuku karşısında önceliğe sahiptir.”

Lizbon Antlaşması öncelik ilkesine ilişkin 17 nolu bildiri

- “[Hükümetlerarası] Konferans, [ABAD]’ın yerleşik içtihat hukukuna uygun olarak kurucu antlaşmalar ve Birliğin kurucu antlaşmalar temelinde kabul ettiği hukukun –ıçtihat hukukundaki koşullara tâbi olarak– üye devlet hukukları karşısında öncelikli olduğunu hatırlatır.”

ABAD (AB) Perspektifinden / Lizbon Antlaşması ve Öncelik İlkesi

Öncelik ilkesi, (Avrupa Anayasal Antlaşmasının yanı sıra) Lizbon Antlaşması'ndaki düzenleme şekli ile iki ana soru hakkında son sözü söylemiyor gözükmemektedir.

- (i) Öncelik ilkesi ile ulusal anayasalar arasındaki ilişki net bir biçimde ortaya konulmamaktadır.
- (ii) *Kompetenz – kompetenz* sorusunu, yani Birlik yetkilerinin nihai sınırları ile ilgili olarak kararı kimin vereceği meselesini açıklığa kavuşturmamaktadır.

57

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden

Genel Olarak

Örnek Olarak

- Almanya

58

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Genel Olarak

(1) Üye devletler, genel olarak, AB'nin kendi yetki sahası içinde hareket ettiği varsayımı altında, AB hukukunun önceliğini kabul etmektedir.

(2) Bu kabul, aşağıdaki kavramsal temellerde gerçekleşmektedir:

- ABAD içtihadına binaen
- Ulusal hukuk düzenlerindeki hükümlere binaen (çoğunluk)

59

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Genel Olarak

(3) Ulusal hukuk düzeni, genellikle, AB hukukunun önceliği ilkesine aşağıdaki sınırları getirmektedir:

- Ulusal anayasaya dayanarak
- Ulusal temel haklara dayanarak

(4) *Kompetenz-Kompetenz* : AB ve üye devletler arasındaki yetki dağılımı ile ilgili olarak nihai kararı kim verecektir?

- ABAD
- Ulusal anayasa (üst derece) mahkemeleri

60

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Alman mahkemeleri, kimi sınırlamalara tâbi tutarak, AB hukukunun önceliğini kabul etmektedir.

Kavramsal temel

- Ulusal anayasa hükmü
- ABAD içtihadı (kısmen)

Öncelik ilkesine yönelik sınırlamalar (*Bundesverfassungsgericht*)

- Temel haklar – 1974 (&1987)
- Yetki – 1994 (&2010 & 2020)
- Anayasal kimlik – 2009 (& 2020)

61

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Temel Haklar --- *Bundesverfassungsgericht* - 1974 (*Solange I* kararı)

- (i) Alman Anayasası md. 24 devletler arası kurumlara egemen yetkilerin devri ile ilgilidir.
- (ii) Buna karşın md. 24, Alman anayasal yapısının “devredilemez esaslı özellikleri”ni değiştirebilecek bir yetki devri içermez.
- (iii) Bu özellikler temel hak korumasını kapsar.
- (iv) AB hukuku ile Alman Anayasası’ndaki temel haklar çatışırsa temel hak koruması öncelikle uygulanır.
- (v) O hâlde, AB hukuku (örneğin bir tüzük hükmü), Alman Anayasası’ndaki temel haklar ışığında denetlenebilir.

62

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Temel Haklar --- *Bundesverfassungsgericht* - 1987 (*Solange II* kararı)

- AB hukuku, temel hak korumasını etkili bir biçimde gerçekleştirdiği ölçüde, bu denetime gerek kalmaz.
- Nitekim Alman mahkemeleri, bu denetimi saklı tutmakla birlikte, bu denetime isteksiz yaklaşmaktadır.

63

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Yetki --- *Bundesverfassungsgericht* (1994 - *Maastricht* kararı)

- AB'nin yetkisinin kapsamı denetim altında tutulacaktır.

Yetki --- *Bundesverfassungsgericht* (2010 - *Honeywell* kararı)

- *Ultra vires* (yetki aşımı) yaklaşımı:
 - İlk önce ABAD, konu ile ilgili yargılama yapma fırsatı bulmuş olmalıdır.
 - Davacı şunları ispatlamalıdır:
 - AB, yetkisinin "açıkça" hilafına bir yetki aşımı yapmıştır.
 - Bu işlem, AB ile üye devletler arasındaki yetki yapılanması bakımından "oldukça önemli" sayılmalıdır.

64

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Anayasal kimlik - *Bundesverfassungsgericht* → 2009 (*Lisbon kararı*)

- AB hukuku, Anayasal kimlik ile çatıştığı zaman uygulanmayabilir.
- Bir anayasal devletin demokratik bir şekilde kendini şekillendirmesi için özellikle hassas noktalar:
 - Ceza hukuku
 - Güç kullanımı (polis ve asker)
 - Kamu gelirleri ve harcamaları
 - Sosyal devletteki yaşam koşulları ile ilgili kararlar
 - Kültürel kimi konulardaki (örnek: aile) kararlar

65

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Yetki ve Anayasal kimlik - *Bundesverfassungsgericht*
→ 2020 (*European Central Bank kararı*)

- “*ultra vires* denetimi veya anayasal kimlik denetimi [AB'nin birimleri] tarafından alınan bir önlemin geçerliliği veya yorumu ile ilgili sorular ortaya çıkardığında, Federal Anayasa Mahkemesi, ilke olarak, böyle bir önlemin ABAD tarafından ortaya konulan anlaşılışı ve değerlendirilişi üstüne kendi denetimini dayandırır. Bununla birlikte, bu, Antlaşmalar'ın yorumu basitçe anlaşılabilir olmadığında, dolayısıyla nesnel olarak keyfi olduğunda artık uygulanamaz. ...

66

Ulusal Üst Yargı Organları (Üye Devletler) Perspektifinden / Almanya

Yetki ve Anayasal kimlik - *Bundesverfassungsgericht*
→ 2020 (*European Central Bank* kararı)

- ... ABAD, 11 Aralık 2018 tarihli [Avrupa Merkez Bankası ile ilgili kararı ile] ... orantılılık ilkesinin önemini ve kapsamını dikkate almakta açıkça başarısız olmuştur. Bu nedenle, [bu karar], [ABAD'a] AB Antlaşması md. 19(1) ikinci cümle ile bahsedilen yetkiyi açıkça aşmakta olup üye devletlerin aleyhine yetki düzeninde yapısal olarak ciddi bir kayma ile sonuçlanmaktadır. ABAD kararı, bu ölçüde, kendi başına bir *ultra vires* işlem oluşturur ve [Almanya'da] bağlayıcı etkiye sahip olamaz".

67

Sonuç

Avrupa'da nihai karar verici kim olacaktır?

- AB merkezli monizm (ABAD) vs. ulus devlet merkezli monizm (ulusal mahkemeler)
- Anayasal çoğulculuk...
 - Anayasal düzenler arası çoğulcu ve interaktif ilişkiler...

Ulusal mahkemeler, öncelik ilkesi yönünden kimi sınırlamalar getirmişse bile pratikte bunu oldukça az kullanmıştır.

- Bununla birlikte bu durum, ABAD'ı ulusal anayasal endişelere daha duyarlı davranma yönünden etkileyebilecektir.

68

ABİHA madde 272

- Avrupa Birliği Adalet Divanı, Birlik tarafından veya Birlik adına yapılan bir kamu hukuku veya özel hukuk sözleşmesinde yer alan bir tahkim şartı uyarınca karar verme yetkisine sahiptir.

69

ABİHA madde 274

- Avrupa Birliği Adalet Divanına Antlaşmalar ile verilen yetkiler saklı kalmak kaydıyla, Birliğin taraf olduğu uyuşmazlıklar, bu gerekçeyle ulusal mahkemelerin yetkisi dışında bırakılamaz.

70

ABİHA madde 268

- Avrupa Birliği Adalet Divanı, 340. maddenin 2 ve 3. paragraflarında öngörölen zararların tazmini ile ilgili uyuşmazlıklara bakmaya yetkilidir.

71

ABİHA madde 340

- Birliğin sözleşmeden doğan sorumluluğu, söz konusu sözleşmeye uygulanacak hukuka tabidir.
- Sözleşme dışı sorumluluk konusunda, Birlik, kurumlarının veya memurlarının görevlerini yerine getirirken neden oldukları zararları, üye devletlerin hukuklarında ortak olan genel ilkelere göre tazmin eder.
- 2. paragrafa istisna olarak, Avrupa Merkez Bankası, kendisinin veya memurlarının, görevlerini yerine getirirken neden oldukları zararları, üye devletlerin hukuklarında ortak olan genel ilkelere göre tazmin eder.
- Memurların Birliğe karşı kişisel sorumlulukları, Birlik Memurlarının Statüsü'nde ve Birliğin Diğer Görevlilerinin İstihdam Koşulları'nda yer alan hükümlere tabidir.

72

ABİHA madde 270

- Avrupa Birliği Adalet Divanı, Birlik Memurlarının Statüsü ve Birliğin Diğer Görevlilerinin İstihdam Koşulları ile belirlenen sınırlar ve şartlar dahilinde, Birlik ile çalışanları arasındaki her türlü uyuşmazlığa bakmaya yetkilidir.